

Ω
OMEGA
Nenad Cvetičanin

■ Laguna ■
====

Copyright © 2011, Nenad Cvetičanin
Copyright © 2011 ovog izdanja, LAGUNA

Mome ocu

Radnja ovog romana delo je mašte. Istorijski događaji i činjenice, kao i novinski članci koji se nalaze u njemu, verodostojni su.

Prolog

Pošto bezakoni car Irod nepravедno pogubi svetog Jovana, Preteču i Krstitelja Gospodnja, česno telo njegovo učenicima njegovim pogreboše blizu groba svetog proroka Jeliseja u znamenitom samarijskom gradu Sevastiji. Jer tamo se dogodila ona krvava gozba Irodova i razbludno igranje kćeri Irodijadine.

Kada sveti evanđelist Luka, propovedajući Hrista, obilažao je mnoge gradove i zemlje, dođe i u grad Sevastiju. A kada odatle imaše da putuje u svoju postojbinu Antiohiju, zažele da uzme sa sobom i odnese tamo telo svetog Preteče Jovana Krstitelja, koje beše netljeno i čitavo. Ali to beše nemoguće, jer žitelji Sevastije veoma poštovahu mošti Krstiteljeve, brižljivo ih čuvahu, i ne davahu ih. Stoga sveti Jevanđelist Luka uze od tog svetog tela desnu ruku, koja je krstila Gospoda našeg Isusa Hrista, i odnese u svoj grad Antiohiju.

I njome kao nekim skupocenim darom obdari grad za vaspitanje što je u njemu dobio. I od to doba antiohijski hrišćani sa velikim poštovanjem čuvahu svetu ruku Krstiteljevu. Jer i velika čudesa bivahu od nje.

*Otac Justin,
negde oko 994. godine*

Kasnije su od ruke Jovanove odvojena dva prsta. Jedan prst, veruje se, dat je Studitskom manastiru svetog Jovana, i on se danas, u kivotu oblika desne ruke, nalazi u Otomanskom muzeju u Carigradu. A drugi prst, car Teodor Laskarid darovao je 1219. godine našem svetom Savi, prilikom proglašenja samostalnosti Srpske crkve. sveti Sava ovu svetinju položio je u Žiči, da bi potom, sa preseljenjem arhiepiskopskog prestola, i ona bila prenetu u sedište srpske pravoslavne crkve, Pečku patrijaršiju, na Kosovu, gde se nalazila do pada srednjevekovne srpske države, 1389. godine.

*NIN,
20. januar 2005. godine*

Još od početka februara, beogradski dnevници „Politika Ekspres” i „Večernje novosti”, neprekidno su obavestavali o navodnom otkriću ruke svetog Jovana, dela krsta na kojem je razapet Isus Hrist i ikone Bogorodice, koju je naslikao sâm sveti Luka. Dragocene relikvije čuvane su u riznici manastira na Cetinju najmanje petnaest godina (verovatno čak punih 25 godina), a dobro je poznato da se na tlu Jugoslavije nalaze već više od sedam decenija.

„Nema sumnje da ruka, koja je brižljivo čuvana u cetinjskom manastiru, pripada svetom Jovanu Krstitelju. Takva relikvija je od vitalnog značaja ne samo za nas i čitav pravoslavni svet, već za sve hrišćane”, rekao je mitropolit Amfilohije za „Večernje novosti”, naglasivši da je ruka odlično očuvana i da ima tri prsta dok joj dva nedostaju. Jedan bi trebalo da se nalazi na Svetoj gori, dok nema ni traga petom prstu.

*Vreme News Digest Agency, No. 129,
14. mart 1994. godine*

Poglavar Malteškog viteškog reda, Veliki majstor Fra Endrju Berti, bio je na hodočašću ikoni Madone od Filerma, koja se danas čuva u Narodnom muzeju nekadašnje prestonice Crne Gore, Cetinju.

Trodnevno hodočašće uključivalo je i posetu relikvijama Svetoga Krsta, kao i ruci svetog Jovana Krstitelja, koje se čuvaju u pravoslavnom manastiru Hristovog rođenja. Delegaciju Reda sačinjavali su predstavnici Suverenog veća, pripadnici klera i vitezovi, koji su se poklonili ovim relikvijama od izuzetnog značaja za istoriju reda.

Sâm Veliki majstor, susreo se u prijateljskoj atmosferi sa predstavnicima države – predsednikom Filipom Vujanovićem, predsednikom Narodne skupštine, Rankom Krivokapićem, premijerom Milom Đukanovićem i Ministrom za kulturu, Vesnom Kilibardom, kao i sa brojnim istaknutim građanima. Na ovim sastancima, Fra Endrju je bio u pratnji svog sekretara spoljnih poslova, Alesandra Kvaronija i ambasadora Reda u Srbiji i Crnoj gori, Stefana Faleza.

*www.orderofmalta.org,
17. mart 2004. godine*

Krhki kosovski mir raspukao su u najstrašnijim sukobima između Albanaca i Srba od dolaska NATO i UN 1999. godine.

„Kosovo Polje, u kojem ima oko 100 srpskih kuća, zapalili su protekle noći Albanci i selo je još uvek u plamenu. Albanske zastave istaknute su na lokalnoj školi i na zgradi seoske pošte”, javio je Radio Beograd. „Sve srpske pravoslavne crkve u Prizrenu su spaljene, uključujući i crkvu iz XIV veka”, javio je ovaj radio.

*BBC News,
18. mart 2004. godine*

Spisak crkava i manastira uništenih ili oštećenih u martovskom pogromu 2004.

...

Crkva Sv. Nedelje, Živinjane, kod Prizrena, minirana (Izveštaj KFOR/UNMIK-a: 19. mart - Eksplozija kompletno uništila pravoslavnu crkvu u selu Živinjane)

Manastir Svetih Arhangela (14. vek), opljačkan i spaljen u prisustvu nemačkih vojnika koji ga nisu štitili.

Bogoslovija Sv. Kirila i Metodija (Izveštaj KFOR/UNMIK-a 17. mart – Pravoslavna Bogoslovija u centru grada i tri pravoslavne crkve zapaljene).

...

www.kosovo.net

Komandant NATO snaga na Kosovu definisao je najnoviji talas nasilja u ovoj pokrajini – u kojem je poginulo najmanje 28 ljudi – kao etničko čišćenje. Admiral Gregori Džonson rekao je da je gotovo 1000 Srba proterano iz svojih kuća nakon napada etničkih Albanaca...

Admiral Džonson je rekao da je ubeđen da su neki od ovih napada bili organizovani...

*BBC News,
20. mart 2004. godine*

Prizren, 17. mart 2004. godine

„Nemamo naredbu da se umešamo.“

„Šta?“

„Nemamo naredbu da se umešamo“, ponovi nemački oficir, nepokretan pred bestijalnim pirom koji se odvijao na svega tridesetak metara od njih.

Desetak ljudi, od kojih najmlađi nije mogao imati manje od dvadeset pet godina, a najstariji tek desetak godina više, neki odeveni u kratke kožne jakne, drugi u dukseve i džempere, demoliralo je stari manastir, čije su zidine delom počivale pod strmom, golom stenom, što se nadvijala nad pitomom dolinom.

Manastir Svetih Arhangela, smešten u klisuri reke Bistrice, na samo tri kilometra od Prizrena, podigao je između 1343. i 1352. godine, na temeljima neke još starije bogomolje, car Dušan Nemanjić, car Srba, Grka, Makedonaca i Arbanasa, kao svoju zadužbinu i zaveštao mu sve posede od Šar-planine do Jadranskog mora. Iz tog vremena ostala je i priča da se svetlost koju je rasipao dragi kamen sa krsta na kubetu crkve mogla videti u čitavoj dolini i sa svih okolnih brda. Toga sad više nema.

Po propasti Dušanovog carstva i padu Prizrena u turske ruke, 1445. godine, Manastir Svetih Arhangela, kao i sve

druge srpske bogomolje na Kosovu, poče da propada. Početkom 17. veka, turske vlasti narediše da se ovaj manastir, u kojem se dogodilo pomirenje Srpske crkve i Carigradske patrijaršije, potpuno sruši i da se od njegovog kamena sazida Sinan-pašina džamija, visokog i vitkog minareta što se nadvija nad čitavim Prizrenom.

Punih petnaest godina po ponovnom pripajanju Kosova Srbiji, vlasti ponovo počеше da se interesuju za manastir pa tek 1927. godine na ovom mestu započinju s otkopavanjem onoga što je od Svetih Arhangela ostalo. Kada je u manastirskom kompleksu pronađen grob cara Dušana i, dve godine kasnije, carevo telo prebačeno u Beograd, u Crkvu Svetog Marka, manastir opet utonu u zaborav.

Srpska crkva je sama počela obnovu dela manastira devedesetih godina prošlog veka, a prvi monasi se u njega useliše 1998. godine.

Nekoliko dana po završetku rata na Kosovu i dolasku snaga Kfora, u junu 1999. godine, kada je otet otac Hariton, manastir opet postrada, a preostali monasi odoše u izbeglištvu. Obezglavljeno telo otetog oca Haritona otkriveno je u leto 2000. godine, a njegova glava nije nađena ni do danas.

Iznad manastira vide se ostaci kule stražare. Nekada su carski kopljanici čuvali manastir, a sada je okružen bodljikavom žicom i pust.

„Mislio sam da smo ovde došli da bi čuvali mir“, tvrdoglavo nastavi plavokosi civil, odeven u farmerice i tamnobraon barbur jaknu, preko koje je nosio navučen pancir. Na nogama je imao jake poluduboke cipele, a preko ramena prebačenu veliku, platnenu, četvrtastu, sivomaslinastu torbu, od koje se, po svemu sudeći, nikada nije odvajao, jer mu je stajala nekako prirodno, gotovo sraslo sa ostatkom tela.

„Ovde smo pre svega došli da bismo sprečili da se ovi divljaci međusobno opet ne poubijaju, a i to samo pod jednim uslovom – da pritom ne strada niko od momaka koji su došli sa mnom“, odbrusi major Molke, pre nego što mrzovoljno nastavi da posmatra prizor ispred sebe.

Da, pomisli plavušan, *tipično*. Ono što je za ovih pet proteklih godina koliko je proveo na Kosovu imao prilike da vidi, gotovo jedino o čemu su vojnici, pristigli ko zna odakle sve, zaista brinuli, bilo je da sačuvaju živu glavu. Svoju. Zapravo i nije im to bila jedina stvar na pameti. Dobar deo njih brzo se uklopio u lokalne švercerske kanale, ili je započinjao svoje sopstvene, ili je, što takođe nije bilo isključeno, već odranije imao razvijen sličan posao, pa je samo promenio tržište. Umetnički predmeti, relikvije, cigarete, oružje, narkotici, čak i ljudi, sve je postajalo predmet najrazvijenije privredne grane u ovom zabitom delu sveta. Svi su bili uključeni u njega – Francuzi, Italijani, Grci, Česi, Rusi... Svi. Lokalno stanovništvo pre ostalih. Samo su Amerikanci imali drugačiju taktiku. Više su voleli čvrst i siguran keš, nego rizičnu investiciju. Zato su drugi plaćali njima da okrenu glavu na drugu stranu, u čemu su, inače, bili veoma dobri.

Kada se sve to uzme u obzir, major Molke je još i bio oficir za primer. Svoj posao je obavljao... *vojnički*. Brinuo je o „svojim momcima“, trudio se da naredbe i ono zbog čega je zaista poslat ovamo obavio odgovorno. Ipak, ljudi ga nisu voleli, najviše zato što je i u ovakvim uslovima pokušavao i uspevao da sprovede tvrdi disciplinu. Sve u svemu, major Molke je bio *pravi* vojnik, u starinskom smislu te reči.

Plavokosi civil koji uz vod nemačkih vojnika prisustvuje čitavoj sceni je Jan Novak. Prevodilac. Na Kosovo je stigao

s kontingentom američkih vojnika iz Nemačke, još odmah po ulasku snaga Kfora, a potom je, ubrzo, prebačen nemačkim trupama lociranim u Prizrenu, na samom jugu pokrajine. Tako se i našao ovde.

Huligani su nastavljali da razaraju manastir.

Bez ikakve povike, jedan po jedan prozor je lomljen, a zvuci koji su dopirali iz unutrašnjosti govorili su da se slično dešava i svemu ostalom što se tamo nalazi. Povremeno bi poneki od momaka izašao, noseći u rukama kakav dragoceni predmet i ubacio ga kroz širom razjapljena vrata u zadnji deo kombija parkiranog uz sam manastir paralelno sa stepenicama koje su vodile do ulaza u bogomolju. Radili su brzo, a ipak pedantno i sistematično, kao da nisu želeli da išta ostane na svom mestu.

Novak primeti da kombi nema tablice i da vozač i dalje mirno sedi na svom mestu, držeći upaljen motor, kao da samo čeka da se završi neki posao i da odmah krene dalje. Čudno, pomisli. Očekivalo bi se da u ovakvim nemirima ljudi postupaju emotivno, stihijski, poput razularenog stampea. Ovde toga nije bilo. Bez ijednog glasa, manastir je uništavan kao po nekom unapred pripremljenom i do tačcina uvežbanom planu.

„Majore, zar vam sve ovo ne izgleda malo neobično?“, upita Novak, podigavši pogled ka Molkeu. Nemački oficir bez reči nastavi da gleda pravo pred sebe, jasno mu stavivši do znanja da je, bar što se njega tiče, svaki razgovor na ovu temu zauvek završen. Novak nemoćnu uzdahnu, prekrsti ruke na grudima, osvrte se još malo, a onda se okrete i uputi ka svom džipu, parkiranom tik uz bodljikavu žicu koja je ograđivala manastirski kompleks, nešto dalje od tri velika hamvija kojima su došli nemački vojnici.

Četvrtasti pajero sa troja vrata sa svih strana bio je oblepljen oznakama Ujedinjenih nacija i Kfora – prednja hauba, oboja vrata, točak na zadnjem delu, čak i krov – kao da je neko želeo da spreči bilo kakvu mogućnost da iko pomisli da bi to vozilo moglo da bude meta. *Smešno*, pomisli Novak, dok se peo ka džipu kroz osušenu, od mraza sagorelu travu, preskačući ostatke temelja nekad raskošnog manastirskog kompleksa, *samo se pitam kada će doći trenutak da panično poskidamo sve te nalepnice, zato što smo postali nepoželjni kao i svi drugi pre nas.*

Novak izvuče ključeve kola iz džepa, uperi ključ za daljinsko zaključavanje ka džipu i zastade, zbunjen prizorom koji mu se ukaza pred očima. Na uzvišici iznad parkiranih vozila, poput crne senke spram tmurnog, olovnog večernjeg neba i golih grana drveća koje su bešumno podrhtavale na lakom vetru što je najavljivao početak proleća, na svega desetak metara od njegovih kola, uspravan i nepomičan, stajao je monah.

Koliko je već dugo ovde?, prođe Novaku kroz glavu. Iznenada se oseti neprijatno. Kao da je pred tim nemim svedokom bezumlja nečim morao da objasni svoje prisustvo na ovom mestu. Zato prođe pored svog džipa i nastavi dalje prema monahu.

„Nemaju naredbu da se umešaju“, dobaci dok mu je prilazio, kao da je tom rečenicom, u koju ni sam nije verovao, pokušao da spere krivicu sa samog sebe. Monah ne reče ništa.

Odeven u crni kratki kaputić preko mantije, kose vezane u konjski rep koji je virio ispod monaške kamilavke, duge crne brade, ovde-onde prošarene po kojom sedom, uspravan i nepokretan, monah je izgledao kao da drži nemi pomen ovoj građevini koja se polako pretvarala u ruševinu.

Tek kada mu je prišao, Novak primeti da se ispod prividnog mira koji je, naizgled, uspevao da održi, svaka tetiva njegovog tela napreže do pucanja. Desnom rukom je mah-nito okretao brojanicu, dok je levom polako čupkao pramenove brade ispod usne, prinosio ih ustima i sporo grickao.

Novak zastade ispod njega, pogleda ga, a zatim se osvrnu prema manastiru, prateći monahov pogled. Sa ove udaljenosti činilo se kao da su vojnici tu da pruže obezbeđenje ovim vandalima, garantujući da ništa i niko neće omesti njihovo pedantno razaranje. Paradoks te slike izazva još veći talas nelagodnosti.

„Nemaju naređenje da se umešaju“, ponovi tiše Novak, kao da samog sebe pokušava da ubedi u te reči, kao da pokušava da pronađe opravdanje za sopstvenu nemoć.

Njegov glas se odbi o zid tišine.

Da je monah išta rekao možda bi Novaku bilo bar malo lakše. Možda ne bi osetio ovaj grč krivice koji poče da mu steže grudi, sprečavajući ga da normalno udahne svež, večernji vazduh.

Zato obori pogled.

Ni sam nije znao koliko je tako stajao, zagledan u vrhove svojih cipela i krtu, požutelu travu koja se spremala da ustupi svoje mesto svežim, zelenim izdancima, a onda pogleda oko sebe – u crno nebo, otežalo od tamnih oblaka; u gole grane retkog drveća; u tog nepokretnog monaha koji je bio nemi sudija njegovog neimenovanog greha; u divljake koji su pustošili taj ko-zna-koliko-puta-već-rušeni manastir i mrtvu stražu nemačkih vojnika – podiže remen torbe koji mu je klizio niz rame i krete ka svom džipu.

„Žao mi je...“, dobaci dok se udaljavao od monaha. „Voleo bih da mogu ikako da pomognem, ali...“, Novak ne završi rečenicu, slegnuvši ramenima, kao da je tim

pokretom želeo da kaže da je sve to daleko izvan njegovih moći.

„Možda bi mogô da pomogneš, ako ostaneš dovoljno dugo“, odjednom začu sonorni bas iza sebe. Ovaj iznenadni zvuk ga trže i on zastade, i okrenu pogled ka monahu.

„Molim?“

„Kažem, možda bi mogô da pomogneš, ako ostaneš dovoljno dugo“, ponovo pristiže glas iz pravca crne, nepokretne siluete. Svaka reč je bila ponovljena s istom intonacijom, kao da je dugo i pažljivo odmeravana. Novak se okrete u mestu, zastade još koji čas, a onda se vrati do monaha.

„Ne razumem“, reče, a monah samo glavom pokaza put manastira i nastavi svoj nedokučivi ritual. Ni sam ne znajući zašto – možda zato što je svim svojim bićem osećao nepravednost onoga što se dešavalo pred njim ili možda zato što je hteo da sa sebe spere svaki osećaj krivice, ne samo pred ovim monahom, niti pred čitavim svetom, već najpre pred sobom samim; ili jednostavno zato što je bio gonjen nazadrživom znatiželjom, kao kakav mlad maćak, što ne može da odoli senci s ogledala koju deca iz zabave bacaju na zid zgrade pa, uprkos strahu za sopstveni život, mora da proviri iz svog sigurnog skrovišta pod haubom parkiranog automobila – Novak stade kraj monaha.

I tako se pridruži ovom ćutljivom bdenju.

Veče je već bilo zagazilo u noć kad stvari oko manastira poprimiše drugi tok. Huligani se podeliše u dve grupe. Iz kombija su izvukli kante s gorivom i pijuke. Jedni odmah krenuše da benzinom polivaju unutrašnjost manastira, a drugi pijucima i štanglama otkinutim sa skela oko manastira počеше da razvaljuju tešku ploču na praznom grobu velikog srpskog cara Dušana. Samo nekoliko trenutaka kasnije,

plameni jezici zahvatiše zidove i unutrašnjost manastira, polako ližući uvis ka drvenoj konstrukciji krova.

„Crkli, dabogda“, prošaputa monah za sebe, jedva čujno.

Uronjen u roj sopstvenih misli potaknutih bezumljem kojem je bio svedok, Novak se prenu na taj zvuk i ponovo vrati u brutalnu stvarnost.

Plamen je već zahvatio čitavu bogomolju i dobar deo krova, osvetljavajući gole stene i zaravnjeni plato pred manastirom. Varnice su iskrile uvis ka crnom, oblačnom nebu, a tanki pramenovi dima, nošeni svežim noćnim povetarcem, razvejavali su se po čitavoj dolini.

Napadači su, izgleda, odlučili da im je bilo dovoljno. Kao po komandi, hitro ubaciše kante i alat u zadnji deo kombija, ukrcaše se unutra i kombi žurno krenu, klackajući se preko razbacanih gomila kamenja što su podsećale na nekadašnju raskoš manastira, put razvaljene kapije koja je vodila na mostić preko Bistrice i dalje prema Prizrenu.

Vod nemačkih vojnika sačeka da kombi bude na sigurnoj udaljenosti, a zatim polako, u koloni po jedan dođe do svojih hamvija i pope se u njih. Držeći se jednom rukom za bravu otvorenih suvozačevih vrata prvog hamvija u nizu, Molke pogleda u prazni parkirani pajero, osvrte se oko sebe i, ne znajući gde bi Novak mogao da se nalazi, povika u mrak:

„Novak...! Novak!“

Po prvi put tokom čitave večeri Novaku prođe kroz glavu da niko ne zna da je on još uvek tu, skriven u tmuši izvan manastirskog kruga, zajedno sa nekim srpskim bogomoljcem. Uplašen da bi mogli da otkriju monaha ili, tačnije, uplašen da bi mogli da otkriju monaha *s njim*, Novak istrča na komad trave osvetljen farovima velikih džipova.

„Ovde sam!“, uzvрати.

Molke se osvrte ka njemu, a onda sumnjičavo pogleda prema tmuni iz koje je Novak banuo.

„Idemo.“

„Ja neću još“, dobaci Novak.

Molke odmeri Novaka, zastavši na trenutak, a onda zaključa da nema nikakvu obavezu da brine o njemu i da svako ko nije vojnik njegovog voda ima pravo da sa svojim životom radi šta hoće. Čak i da ga ostavi u ovoj pustari, ako mu je to volja.

„Kako god želite“, reče Molke i, mahnuvši rukom u znak da krenu, uđe u hamvija i zalupi vrata za sobom.

Novak se izmače s puta da propusti kolonu vozila, a zatim, pošto i poslednje prođe kraj njega, siđe koji metar niže i isprati ih pogledom dok su njihova svetla trnula u daljini.

Prvo sledeće što je video bila je tamna silueta koja je svom silinom proletela pored njega, zatim preskočila ogradu od bodljikave žice i, vešto poput divokoze, nastavila preko gomila kamenja put manastira u plamenu.

Monah, bljesnu u Novakovoj glavi.

Okrenuo se i potrčao za njim, bezuspešno pokušavajući da ga sustigne.

„Stani! Stani“, dozivao ga je, ali se monah nije osvrtao. Kao sumanut trčao je pravo ka bogomolji, slep i gluv za sve oko sebe.

„Stani!“, ponavljao je Novak bez daha, uplašen da je monah, u nastupu kakvog ludila, odlučio da uleti u buktinju i skonča svoj život zajedno sa manastirom, čije su drvene grede, zahvaćene plamenom, već počele da popuštaju.

„Stani!“

Na svega pet-šest metara od samog manastira, tamo gde su se kamene stepenice račvale u dva smera – jedan prema podrumu, a drugi prema kamenom doksatu pred monaškim sobicama – monah stade.

Dobro je, pomisli Novak, usporavajući trk, dok je levom rukom čvrsto stezao kaiš torbe da mu ne bi spala s ramena. U slepoočnicama mu je tuklo, jedva je disao. Vreme provedeno u malim, zagušljivim kancelarijama činilo je svoje. Zadihan, oznojen, stiže do monaha i, osetivši vrelinu plamena na licu, zagleda se u narandžastocrvene bičeve koji su izbijali kroz polupana prozorska okna, u nagorele zidove i usijani crep na krovu.

„Tužno“, reče Novak, boreći se da dođe do daha. Tražio je u glavi bolje reči utehe, ali mu ništa nije padalo na pamet. Voleo bi da je mogao da smisli išta prigodnije, da pronade bilo šta čime bi olakšao bol ovom usamljenom bogomoljcu. Bio je ubeđen da monah očajava zbog gubitka ove svetinje, možda, njegovog doma; da proklinje čitav svet zbog sopstvene nemoći da išta promeni i što nema nikoga ko bi zaštitio čak i ovakva mesta, posvećena Bogu.

Ali, nije bio u pravu. Monah nije bio ni tužan, ni ogorčen. Njegove oči su grozničavo prelazile po plamenoj stihiji koja je proždirala čitavu građevinu, kao da u njoj pokušava nešto da pronade, kao da pogledom premerava neke samo njemu poznate razdaljine.

A onda, sasvim iznenada, u jednom skoku, monah se uzvera na kamenu terasu pred manastirskim ćelijama i ulete kroz razvaljena vrata pravo u srce plamena.

„Ne!“, viknu Novak, ali se monah nije ni osvrnuo.

Sam ispred užarene buktinje, ispred talasa dima, od kojih su mu suzile oči, suočen s činjenicom da je ovaj sumanutu bogomoljac, iz bogzna kojih razloga, uleteo u taj plamteći pakao i da se sada, eto, u tom ognju nalazi jedno živo biće, kojem je možda potreba pomoć, Novak uradi jedinu stvar koja mu je preostala.

Sranje, pomisli i krete za njim.

Jan Novak se rodio jednog snežnog dana, potkraj meseca decembra, 1969. godine u severoistočnom delu Zapadnog Berlina, u francuskom sektoru, nedaleko od ulice Bernauer. Ova ulica, čija je leva polovina pripadala Sovjetima, a desna zapadnim saveznicima i po čijoj se sredini, nalik kakvoj divovskoj zmiji, vijugavo protezao zid koji je razdvajao dva sveta, bila je jedno od njegovih omiljenih mesta u detinjstvu.

Zagledan u tu visoku betonsku ogradu i bodljikavu žicu na njenom vrhu, dečak se osećao bezbedno, zaštićen od svih zala koja su vrebala sa druge strane. U njegovoj dečjoj glavi tamo preko su se nalazila strašna čudovišta, crne ale, užarenih, krvcrvenih očiju – možda su imale više ruku, ili su bile kao neki ogromni, dlakavi pauci, sa klještima umesto čeljusti – ko je to uopšte mogao da zna?

O tom zidu i o onome šta je s druge strane, nije se mnogo govorilo u kući. Ili se bar nije govorilo pred Janom. Bila je to jedna od onih tema što se pred decom ne načinju, jer u sebi kriju mračne tajne, dostupne i dokučive samo svetu odraslih, koje bi krhkoj dečjoj glavici mogle naneti trajnu i nesagledivu štetu, ukoliko bi se samo usadile u nju.

Samo jednom, kad ga je majka čuvala dok se igrao nadomak zida, u toj ulici bez saobraćaja, mali Jan prikupi svu svoju hrabrost i gonjen nezadrživom dečjom radoznalošću upita šta se nalazi s druge strane.

„*Komunistyczny gówno*“, odgovori majka i pljunu preko ramena, kao da od sebe tera kakve uroke i zle sile.

Sam zvuk tih strašnih, nepoznatih reči i mržnja, kakvu do tada nikada nije čuo, koja je izbijala iz majčinog glasa, bili su dovoljni da u mališanovoj mašti zauvek probude sliku nekog nezamislivog užasa od kojeg ih je ovaj čvrsti i postojani zid čuvao.

Tako je mali Jan odrastao kraj te betonske međe što je delila svet na pola, zamišljajući da je baš on slavni vitez Košćuško, veliki poljski junak o kojem mu je mama pričala pred spavanje, i da brani zidine kakvog utvrđenog grada od zlih ljudi i ostalih aveti i grdoba.

Janova majka je iskreno, svim svojim bićem, mrzela komuniste. Zapravo, može se reći da je mrzela gotovo sve i svakoga. Kada se uzme u obzir kako je dospela na ovaj svet možda i jeste imala prava da se tako i oseća, mada, kad neko naumi da mrzi, neće mu biti teško da pronade kakvo god razumno opravdanje za to.

Pavel Sroka je, kao zakleti komunista, dolazak Crvene armije video kao siguran znak početka opšte, svetske revolucije što će ukinuti nepravdu na ovom svetu i sve moguće uzroke ratovanja, koja njegovoj rodnoj Poljskoj nikada nikakva dobra nisu donela. Odmah nakon ponovne sovjetske aneksije Zapadne Belorusije i Zapadne Ukrajine, s kraja 1944. godine, Sroka se priključio ruskoj vojsci i krene sa njom dalje, put pobeđe nad fašizmom i ukidanja kapitalističkog ugnjetavanja širom sveta.

Po nemačkoj kapitulaciji Pavel Sroka se obre u Berlinu, razrušenom i poniženom gradu, podeljenom na kontrolne zone osvajača u kojima su se zakoni sprovodili proizvoljno, a hrana bila dostupna samo onima koji su bili u mogućnosti, ili umeli, da budu bliski sa bilo kojim od okupatora.

U takvim je uslovima, potkraj 1946. godine, Sroka upoznao Anu Kaltenbah, šesnaestogodišnju devojčicu, čiji su roditelji bili previše ponosni da, poput pasa, čekaju otpatke koje će im dobaciti novi gospodari, a glad joj bila previše velika da bi mogla da odoli zadovoljstvu podavanja sopstvenog tela za redovno sledovanje hrane.

Takva ljubav između Pavela i Ane cvetala je gotovo punih godinu dana. Sasvim je jasno šta su Anini roditelji mogli misliti o svemu tome, ali je ona uporno nastavljala po svom. Na Badnje večere te godine, Ana na prepad dovede Pavela Sroku u kuću svojih roditelja. Previše lepo vaspitani i previše samoljubivi da bi pravili skandale, Anini roditelji pozvaše Pavela da uđe unutra. Ponudili su ga čajem bez šećera i baš kada je tišina postajala toliko zaglušujuća da se nije znalo kome je neprijatnije, Ana lupi nekoliko puta kašičicom o šolju i jednostavno reče:

„Trudna sam.“

Posle te večeri se mnogo šta promenilo.

Pavel Sroka počeo da donosi provijant za sve ukućane, posebno se trudeći da budućoj majci njegovog deteta što manje stvari nedostaje. Nekoliko puta je čak ulazio i u sumnjive poslove sa bivšim saveznicima, trampeći švercovanu votku i komade ruskog oružja za voće, pa čak i čokoladu, ne bi li Ani pružio što više.

I Anini roditelji smekšali su se, pa se činilo kao da se, posle mnogo godina užasa, radost vratila u dom Kaltenbahovih.

Ali kako u vremenima koja istorija pamti sreća obično bude tek samo kratak predah između dve nesreće, tako se neke velike i važne odluke, donete daleko od svakodnevice običnih ljudi, sručiše na njihove glave i zauvek im zapečatiše sudbine.

Krajem juna meseca 1948. godine, ubeđeni da su ih saveznici prevarili, Sovjeti potpuno blokirali Zapadni Berlin.

U roku od dvadeset i četiri časa, polovini grada je presečen dovod struje, vode i namirnica. Pavela Sroku, uhvaćenog sa nešto malo hrane koju je pokušao da doturi svojoj nevenčanoj ženi, komunisti su streljali po kratkom postupku. Ana Kaltenbah pre vremena rodi devojčicu, a kako u gradu nije bilo ni struje, ni vode, zdravlje joj se nakon porođaja naglo pogorša i ona umre četvrti dan po rođenju deteta.

Tako je na ovaj svet došla Marija Sroka, kasnije udata Novak, Janova majka.

Prvo seme mržnje u malu Mariju usadili su njeni baba i deda, koji su je odgojili od pelena. Za njih su jedini i konačni krivci za smrt Marijinih roditelja i sve potonje nedaće na ovom svetu bili i ostali komunisti. Tako je mala Marija odrastala sa spoznajom da zlo postoji i da ono ima svoje ime.

Kako bi se izbegla svaka moguća zabuna, pokojni otac joj je predstavljan kao hrabri poljski rodoljub koji je želeo da pobedi nacizam, što je bilo nešto jednako strašno kao komunizam, samo su ga izmislili Nemci i uvukli čitav svet u strašan rat, tako što su napali i okupirali Poljsku, kojoj niko nije želeo da pomogne. A posle su došli komunisti, pa su okupirali i Poljsku, i Nemačku, i pola sveta.

I kao što to obično biva sa semenom kad se brižljivo neguje, i Marijina mržnja je procvala.

Kao proizvod takvih priča, u glavi sasvim male devojčice formirala se zastrašujuća jednačina u kojoj je svaki rezultat bila patnja i stradanje te namučene zemlje iz koje je ponikao njen tragično preminuli otac, veliki heroj, pravdoljubivi borac koji je želeo da spase celokupno čovečanstvo.

Paradoksa radi, čitav svet koji su ovo dvoje staraca iskonstruisali oko Marije samo je doveo do toga da, u svom pubertetskom dobu, kad valjda svako ljudsko biće pokušava da

bude drugačije, posebno i, gotovo neizostavno, neshvaćeno, Marija Sroka otpočne da mrzi i onu polovinu sebe koja je bila čisto nemačka.

Ne samo što je počela da se predstavlja kao Poljakinja, nego je i upisala kurs poljskog jezika, savladavši ga kao da joj je maternji, naučila istoriju Poljske do najnevažnijeg datuma u kojem se išta dogodilo toj zemlji i čak do fanatizma počela da praktikuje raznorazne poljske narodne običaje.

Studentske demonstracije, koje su u proleće 1968. godine zahvatile sav hrišćanski svet, Marija Sroka doživela je kao prelomni trenutak u svom životu – tada je spoznala da je njen jedini cilj da dočeka čas kada će Poljska biti ponovo slobodna.

Od tada pa sve do onog jutra kada je, dvadeset i dve godine kasnije, napustila svoj stan u Berlinu i krenula put starog carskog grada Krakova da pomogne svojoj otadžbini u njenim prvim danima slobode, ostavivši svom sinu samo poruku sa imenom hotela u kojem će privremeno ostatati, Marija je svaki tren svog bitisanja posvetila toj, za nju, jednoj plemenitoj borbi.

Umela je da provodi sate gledajući kakve sportske događaje samo ako su u njima učestvovali Poljaci i bila spremna da se zakune da u njihovim očima vidi prkos dok pevaju uvodne stihove himne: „Još Poljska nije izgubljena...“; nosila je bedž sa natpisom *Solidarność* i klicala Valensi, a zatim očajavala kada je general Jaruzelski uveo diktaturu.

Verovatno najsrećniji dan u njenom životu, ako se izuzme rođenje njenog deteta, bio je 16. oktobar 1978, dan kada je Karol Jozef Wojtila postao Jovan Pavle II – patrijarh zapadnog sveta. To što je, nakon gotovo petsto godina italijanskog vladanja papskim dvorom, na čelo vaskolikog

rimokatoličkog sveta došao jedan Poljak, samo je u Mariji pojačalo ubjeđenje da je dan konačne slobode njenog naroda blizu.

Papa Vojtila je bio njena druga opsesija u životu. Imala je albume pune njegovih slika; vodila dnevnik njegovih putovanja; svaki Uskrs provodila u Rimu čekajući trenutak kad bi Njegova svetost na svom i njenom jeziku rekla: „*Khristus Zmartvikstau!*“

Suze bi joj tad potekle niz lice od čiste radosti.

Život Janovog oca Viktora Novaka nije bio ni približno tako slikovit. Rođen kao treća generacija poljskih doseljenika u Ameriku, veći deo svog detinjstva i mladosti proveo je sa žvakom u ustima i koka-kolom u ruci. Njegov najbliži dodir sa Poljskom, izuzev imena i tvrdokornog katoličanstva, bilo je povremeno tancanje uz veselu polku, na zabavama koje su organizovali poljski iseljenici, i pevanje glupavih pesmica, kao što je „*We're Eating the Kolachi*“, čime je, u to je bio ubeđen, čuvao svoj nacionalni identitet.

U Berlin je prebačen kao pojačanje NATO trupama, nakon intervencije sovjetskih snaga na Čehoslovačku, avgusta meseca 1968. godine. Zapravo, trebalo je da bude srećan zbog toga, budući da je dobar deo njegovih vršnjaka u to vreme uveliko ostavljao glave i udove po džunglama Vijetnama. Ipak, to što je tada izbegao sudbinu da bude vraćen kući u limenom kovčegu prekrivenom američkom zastavom, nije ga mimoišlo dvadeset i tri godine kasnije, samo u jednom drugom ratu.

Marija i Viktor su se upoznali u jesen, 1968. godine, sasvim slučajno. Oni koji više vole misterije možda su voljniji da

veruju da je taj susret bio daleko od koincidencije i da je čitav dugogodišnji niz događaja morao da dovede do tog trenutka i kasnijeg rođenja Jana Novaka – zbog onoga što ga je čekalo da učini u životu. Kako god bilo, jedne jesenje večeri, dok je dosadna kiša natapala prazne berlinske ulice, Marija Sroka i Viktor Novak prvi put su se sreli u jednom sasvim nebitnom kafeu. Eto, tako je to počelo.

„Zdravo“, rekao je kroz osmeh Viktor Novak. „Ja sam Viktor. A, kako se ti zoveš?“

„Ja se zovem Marija Sroka“, odgovori mu devojka na lošem engleskom. „Ja sam Poljakinja.“

„Zaista? I ja sam Poljak“, reče Viktor.

Kao i većina regruta, Viktor je svoje retke večernje izlaskе provodio samotno. Obično bi posle kakve bioskopske predstave završio uz šank nekog kafe-bara, gde bi, sa još dva-tri vojna druga, ispijao što je moguće više piva, bar do one granice koja mu je garantovala da ga vojna policija neće na silu vratiti u bazu.

Nešto se čudno desi s čovekom kad obuče uniformu. Da li iz njega tad počne da izbija njegovo pravo „ja“, obično sputavano svakodnevnim obavezama i normama i tuđom navikom da ga doživljavaju na određeni način, pri čemu svako istupanje iz slike koja je već stvorena, skandalizuje i sablažnjava okolinu; ili mu se, jednostavno, samo tad pruži prilika da, daleko od kuće, maskiran u jednoobrazno odelo, najzad bude neko drugi, kakav je oduvek želeo da bude – to još niko nije uspeo da spozna.

Iako Viktor nije važio za stidljivu osobu, uniforma mu je dala jednu posebnu otvorenost, čak drskost i nametljivost u ponašanju koja je, ne retko, privlačna mnogim ženama. I tako, te kišne večeri, kada je, naslonjen na šank, video Mariju kako prilazi da naruči piće za sebe i drugarice, Viktor

Novak jednostavno nije previše razmišljao o tome šta će se desiti.

Ove površno razmenjene reči, ove dve poluistine – prva izrečena iz opsesije stvorene još u najranijem detinjstvu, a druga iz puke želje da se nastavi razgovor sa nekom devojkom i tako razbije vojnička usamljenost – zauvek su promenile sudbine ovo dvoje mladih ljudi.

Posle nekoliko meseci zabavljanja, Marija je ostala u drugom stanju. Viktor ju je odmah zaprosio i aktivirao se u vojnoj službi. Veridba je objavljena u junu, a venčanje obavljeno sledećeg meseca. Viktor je svoje roditelje o događajima obavestio dugim pismom u koje je ubacio veliku fotografiju Marije i sebe sa venčanja. Od svojih skromnih, radničkih primanja, njegovi roditelji nisu mogli da priušte skupo putovanje do Evrope, te su, kao čestitku sinu za venčanje, poslali raskošan telegram u boji i dvesta pedeset dolara preko Western Uniona. Posebno su bili srećni što se njihov sin oženio jednom od njihovog roda i vere.

Jan Novak je odrastao u kući u kojoj je majka govorila poljski, otac engleski, prababa i pradede nemački, te nije ni čudno što je od malena pokazivao talenat za jezike. Podstrekivan majčinim navaljivanjima, posle svršene srednje škole upisao je studije slavistike, ali je, na njeno razočaranje, za specijalizaciju odabrao južnoslovenske jezike. S padom Berlinskog zida i raspadom komunizma, Marija Novak je otišla za Poljsku, po prvi put u svom životu, i rešila da tamo ostane neodređeno dugo. Viktor Novak je poslat sa koalicijom snagama u Zalivski rat, gde je poginuo od zaostale, neeksplodirane granate. Vojska je njegovoj porodici dala visoku otpremninu, supruzi pristojnu, doživotnu penziju,

a mladog Jana su zaposlili kao prevodioca, budući da je NATO krenuo da se širi na istok, po slovenskim zemljama.

Prolazile su godine. Zamoren monotonim poslom prevođenja tehničkih dokumenata, neuspelim ljubavnim vezama i jednoličnom svakodnevicom bez naročite budućnosti, Jan Novak se, po ulasku savezničkih snaga na Kosovo, dobrovoljno prijavio za obavljanje posla prevodioca u snagama Kfora.

To što ga je tamo dočekalo, nije mu se dopalo ni najmanje.